

Keramičke lule iz Priručne zbirke Issa Arheološkog muzeja u Splitu

Ivo Čevič

Ivo Čevič
cevidivo@gmail.com

Stručni rad / Professional paper
Primljen / Received: 22. 4. 2024.

UDK: 904:688.93-033.6"17/18":[069:904(497.5 Split)]
DOI: <https://doi.org/10.17018/portal.2024.11>

SAŽETAK: Ovaj rad obrađuje keramičke lule koje se čuvaju u Priručnoj zbirci Issa Arheološkog muzeja u Splitu. Lule su u Muzej dospjele donacijama ili kao slučajni nalazi, dok je samo jedna lula pronađena u sklopu terenskog pregleda. Lule potječu s otoka Visa, a pripadaju trima osnovnim tipovima: talijanskom, turskom i austrijsko-mađarskom. Lule se datiraju od polovice 18. stoljeća do kraja 19. stoljeća.

KLJUČNE RIJEČI: keramičke lule, Vis, talijanski tip, turski tip, austrijsko-mađarski tip, novi vijek

O d trinaest lula obuhvaćenih ovim radom za samo pet lula poznato je mjesto nalaza. Za četiri lule imamo donekle siguran kontekst nalaza, a jedna od njih pronađena je terenskim pregledom. Ostali su primjerci u Muzej došli kao donacija gospođe Anke Markulin. Sve lule potječu s otoka Visa. Lule su većinom fragmentarno sačuvane, no tipološkom klasifikacijom te s pomoću analogija, fragmenti nam omogućuju bolje poznavanje proizvodnje, distribucije i uporabe ovih predmeta svakodnevice na istočnoj jadranskoj obali u osvit modernoga doba. Iako se ovom tematikom posljednjih godina bavi sve više arheologa, još nedostaje objava lula s nekih područja koje bi nadopunile poznavanje topografije glinenih lula. Jedno od takvih područja su i dalmatinski otoci.

Duhan u Europu dopijeva 1558. godine posredstvom Francisca Fernandez, izaslanika španjolskog kralja Filipa II.¹ Prve europske glinene lule počinju se proizvoditi u

Engleskoj u 16. st., a do početka 17. st. lule se proizvode i u Nizozemskoj te u Osmanskom Carstvu.² Kretanjem vojnika tijekom Tridesetogodišnjeg rata dolazi do širenja duhana u ostale dijelove Europe.³ Običaj pušenja lule održao se u Europi do 20. st. kada ih istiskuje pojava cigareta. Svi primjerci koji se obrađuju u ovom članku, pripadaju lulama mediteranskog, odnosno istočnog oblika. U sjevernoj Italiji postojalo je više većih središta proizvodnje lula, a mi ćemo se referirati samo na dva tipa pronađena na otoku Visu. Prve iz ove skupine su lule tipa Chioggia koje su se proizvodile u kalupima u istoimenom gradiću nedaleko od Venecije. Ribari s Chioggie proširili su uporabu lula iz svog grada uzduž istočne jadranske obale.⁴ Drugi tip lula iz sjeverne Italije su takozvane *pipe dei pignattari* ili lule izrađene na lončarskom kolu koje se

1 ROBINSON, 1985, 149–150.

2 ROBINSON, 1985, 150; BEKIĆ, 1999-2000, 251.

3 BEKIĆ, 1999, 251.

4 BEKIĆ, 2017, 141.

nazivaju i lulama iz padskih radionica. Izrađivane su na područjima Roviga i Padove.⁵ Od 17. st. i u Osmanskom Carstvu ustalila se proizvodnja lula mediteranskog oblika.⁶ Treći tip lula zastupljenih u ovom radu, lule su austrijsko-mađarske proizvodnje. Ove kvalitetne lule masovne proizvodnje izrađivane su u kalupima te su bile omiljene na prostoru središnje i južne Europe.⁷ Kako je novovjekovna arheologija često nepravedno marginalizirana i nepriznata u hrvatskoj znanosti, izostalo je više opširnih objava materijala. Zapažen je rad Luke Bekića koji je objavio pionirski članak „Uvod u problematiku glinenih lula na području Hrvatske“ u Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu 1999. – 2000. Bekić je obradio lule s brojnih lokaliteta, među njima primjerke iz samostana sv. Nikole u Zadru te iz Veštra na koje se poziva u nastavku ovoga rada.⁸ Lulama u Dalmaciji bavili su se još neki autori. Treba istaknuti Karlu Gusar koja je u više članaka obradila primjerke s različitih lokaliteta i muzejskih zbirki te Jerka Stipkovića i Nevena Letu.⁹ Ovom su se problematikom bavile i Branka Milošević i Nikolina Topić koje su obradile lule s nekoliko lokaliteta u Dubrovniku.¹⁰ Lule iz zbirki dubrovačkih muzeja objavila je Liljana Kovačić.¹¹ Lulama u kontinentalnoj Hrvatskoj bavilo se nekoliko autora, a posebno je bitan za ovaj rad članak Jere Drpića.¹² U susjednoj je Srbiji ova problematika ozbiljnije shvaćena te je Divna Gačić 2011. godine obradila lule iz svih muzejskih zbirki u Srbiji i time stvorila prostor za temeljitije bavljenje ovom temom.¹³

Lule iz sjeverne Italije

Lule označene kao T. 1: kat. 1 i 2 pripadaju drugom periodu lula tipa Chioggia, odnosno proizvodile su se između 1750. i 1850. godine. Ovaj period karakterizira žuta ili narančasta boja gline te pojava ljudskih likova na lulama.¹⁴ Objekti imaju ljudske likove na čašicama. Primjerak T. 1: kat. 1 pronađen je u moru u uvali Stonca nedaleko od grada Visa gdje se nalazila teretna luka. Na ovoj je luli prikazan lik muškarca s brkovima i kapom, dok se na luli T. 1: kat. 2 lik samo nazire jer je bio načinjen plitkim reljefom. Izgleda da lik prikazuje bradatog muškarca. Lula T. 1: kat. 2 slučajni je nalaz iz vrta palače Radošević

u samom centru Visa.¹⁵ Lule tipa Chioggia s ljudskim likovima rijetka su pojava na istočnoj jadranskoj obali. Najbliže analogije ovim dvjema lulama nalazimo kod dvije lule s ljudskim likovima iz Rovinja, iako one imaju drugačije prikaze ljudskih likova.¹⁶

Tipu lula izrađenih na lončarskom kolu pripadaju primjerci T. 1: kat. 3 i 4. Nažalost, ovom tipu lula nije razrađena tipologija pa se ne mogu pobliže datirati. Bližu analogiju crnoglaziranom primjerku T. 1: kat. 3 pronalazimo kod lule pronađene u moru u luci Veštar kod Rovinja te Luka Bekić za ovaj primjerak iz Veštra smatra da je novije datacije.¹⁷ Lula T. 1: kat. 4 pronađena je u površinskom sloju mulja na rivi u Kutu. Bliže analogije nalazimo također kod lula iz Veštra.¹⁸ Navedeni primjerak vjerojatno je starije datacije sudeći po maloj čašici koja je karakteristična za starije primjerke.¹⁹

Lule turskog tipa

Tri lule potječu iz turskih radionica, odnosno iz radionica s prostora Osmanskog Carstva. Veliki problem su nedokumentirane radionice što otežava pobližu dataciju. Za lulu T. 2: kat. 5 nije pronađena bliža analogija, no lula svojom formom i ukrasima podsjeća na primjerke koji su se proizvodili u Grčkoj i u okolici Sofije tijekom 18. stoljeća. Karakterizira ih dvodijelna, duboka čašica, jednostavni ukrasi ili, češće, izostanak istih te crvena boja i poliranje vanjske strane lule.²⁰ Lule ovakvih formi, ali s bogatim ukrasima pojavljuju se u Srbiji tijekom 19. st.²¹ Primjercima T. 2: kat. 6 i 7 analogni su ulomci iz 19. st. pronađeni na lokalitetu Kula Gornji ugao u Dubrovniku.²² Istovjetne ukrase nalazimo i na lulama iz 19. st. koje su nađene u Srbiji.²³ Ulomku T. 2: kat. 7 najbližu analogiju predstavlja primjerak iz fundusa Dubrovačkih muzeja.²⁴ Primjerak T. 2: kat. 8 ima sačuvanu čašicu ukrašenu tzv. *schnurkeramik* ukrasom, a datira se u 18. ili 19. stoljeće.²⁵

Lule austrijsko-mađarskog tipa

Najviše viških lula potječe iz austrijsko-mađarskih radionica. Lule proizvođača Leopolda Gossa bile su jako kvalitetne te su čest nalaz na lokalitetima središnje i juž-

5 BOSCOLO, 2000, 45; BEKIĆ, 2017, 141.

6 BEKIĆ, 1999, 253.

7 BEKIĆ, 1999, 252.

8 usp. BEKIĆ, 1999; BEKIĆ, 2016; BEKIĆ, 2017.

9 GUSAR 2008, GUSAR 2008A, GUSAR 2009, LETE 2002; LETE 2005; STIPKOVIĆ 2003.

10 usp. MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2011; MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2012; MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2012A.

11 KOVAČIĆ 2011.

12 usp. DRPIĆ, 2019.

13 usp. GAČIĆ, 2011.

14 BEKIĆ, 2016, 101.

15 Lulu je pronašao i u Priručnu zbirku donio student arheologije i povijesti Vinko Udiljak, koji je lulu pronašao prilikom vrtlarskih radova.

16 BEKIĆ, 1999-2000, 263. (Tabla 3; 1,4)

17 BEKIĆ, 2016, 100. (Katalog 816)

18 BEKIĆ, 2016, 100. (Katalog 173, 295)

19 BEKIĆ, 2016, 99.

20 ROBINSON, 1985, 164.

21 GAČIĆ, 2011, 91, kat. 60, 62a.

22 MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2011, 318–319, kat. 56–59; MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2012A, 20, Fig 11.

23 GAČIĆ, 2011, 96, kat 74.

24 KOVAČIĆ, 2020, 3.

25 Lulu je prepoznala i definirala kolegica Divna Gačić, muzejska savjetnica Muzeja grada Novog Sada, kojoj ovoj prilikom zahvaljujem.

ne Europe, no njegova radionica još nije ubicirana.²⁶ Na Visu je pronađena lula s pečatom ove radionice T. 3: kat. 9, a slični primjerci s pečatom iste radionice pronađeni su u arheološkim istraživanjima lokaliteta Gornji ugao u Dubrovniku te datirani u 18. ili početak 19. st.²⁷ Lule istog proizvođača pronađene su i na lokalitetima sv. Marija od Kaštela i Posat od Ploča te ispod Mosta od Pila u Dubrovniku²⁸ te u Varaždinu²⁹, Vodnjanu³⁰ i Sinju.³¹ Lula T. 3: kat. 10 na tuljcu ima pečat s natpisom LORENZ / WINKLER. Lorenz Winkler imao je radionicu kvalitetnih lula negdje u Željeznoj županiji na zapadu Mađarske. Pripadao je jednoj od brojnih židovskih obitelji koja se na prostoru Austrije i Mađarske bavila proizvodnjom i prodajom lula. Radionica je djelovala jako kratko, samo tijekom prve polovine 19. st., stoga su lule Lorenza Winklera iznimno rijetke.³² Na prostoru Republike Hrvatske pronađen je (i publiciran) još samo jedan primjerak s ovakvim pečatom, i to pri istraživanju samostana, odnosno kasnije vojarnje sv. Nikole u Zadru.³³ U Bosni i Hercegovini te u Srbiji nije pronađena nijedna lula s ovim pečatom, dok su u Mađarskoj, prema podacima Zoltana Nagya iz 2001., pronađene samo dvije ovakve lule.³⁴ Lula je pronađena nedaleko od Velog Sela prilikom terenskog pregleda u sklopu studentskog projekta. Ostale lule austrijsko-mađarskog tipa ne mogu se pobliže odrediti zbog fragmentiranosti primjeraka, no greben u obliku lista ili školjke kao na T. 3: kat. 11 i 12 čest je na lulama ovog tipa koje se datiraju u 18. i 19. st.³⁵ Ulomak T 3: kat. 13 sigurno je proizvod austrijsko-mađarskih radionica u 18. i 19. st., sudeći po rubu tuljka, načinu izrade te vrsti gline, no ne možemo je pobliže definirati.

Zaključak

Mali uzorak obrađenih lula ne otvara mogućnost donošenja opširnih zaključaka. Ovim se radom prvi se put objavljuju neke glinene lule s otoka Visa. Ujedno, pruža se skromni uvid u repertoar i porijeklo nalaza. Ne iznenađuje raznovrsna provenijencija nalaza ako se uzme u obzir pomorski značaj otoka. Među obrađenim primjercima ističu se nalazi Chioggia lula s ljudskim licima te nalaz

lule s pečatom LORENZ / WINKLER. Ovi su primjerci svojevrsni raritet na istočnoj jadranskoj obali. U drugim objavama koje se bave lulama u Dalmaciji nalazimo sličan repertoar i sličnu zastupljenost tipova. Jedina je razlika to što na Visu zasad nema nalaza zelovskog tipa lula. Razlog tomu mogla bi biti veća pristupačnost uvoznih lula putem pomorskih putova. Lule se dobrim dijelom šire zahvaljujući vojnicima i mornarima koji su veliki konzumenti duhana, zato bi se moglo očekivati još primjeraka različitih tipova u budućnosti. Budućim nalazima i objavama zasigurno ćemo dobiti odgovore na brojna pitanja koja ovi mali predmeti svakodnevice otvaraju.

Zahvala

Ovom prilikom zahvaljujem mr. sc. Borisu Čargu, kustosu priručne zbirke Issa na ustupljenom materijalu. Također zahvaljujem prijatelju i kolegi Vinku Udiljaku na pomoći pri fotografiranju nalaza. ■

26 BEKIĆ, 1999, 252.

27 MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2011, 307–310, sl. 18–28.

28 MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2012, 262–263, T. 2–2,2a; TOPIĆ, MILOŠEVIĆ, 2018, 16, 37, T.V/5.

29 DRPIĆ, 2019, 16.

30 ZEJNILHODŽIĆ, 2013, 182.

31 BEKIĆ, 1999, 264.

32 NAGY, 2001, 72.

33 BEKIĆ, 2017, 139.

34 NAGY, 2001, 74; Zoltan Nagy proveo je istraživanje na velikom uzorku od 3 238 lula s prostora Mađarske, no podatak valja uzeti s malim oprezom zbog starosti objave.

35 MILOŠEVIĆ, TOPIĆ, 2011, 305–310, sl. 12, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 29, 30; usp. DRPIĆ, 2019, 32, T. III/14.

Tabla 1, kat. 1 – 4; lule iz sjeverne Italije

Table 1, cat. 1–4; pipes from northern Italy

kat. 1

kat. 2

kat. 3

kat. 4

Tabla 2, kat. 5 – 8; lule turskog tipa

Table 2, cat. 5–8; Turkish pipes

kat. 5

kat. 6

kat. 7

kat. 8

Tabla 3, kat. 9 – 13; lule austrijsko-mađarskog tipa

Table 3, cat. 9–13; Austro-Hungarian pipes

kat. 9

kat. 10

kat. 11

kat. 12

kat. 13

Katalog

U. P. Č. - unutrašnji promjer čašice

U. P. T. - unutrašnji promjer tuljca

(N. S.) V. - (najveća sačuvana) visina

(S.) D. - (sačuvana) dužina

Kat. - kataloška jedinica

Kat. 1

Dimenzije: U. P. Č. = 1,4 cm; U. P. T. = 0,4 cm; (N. S.) V. = 5,2 cm; (S.) D. = 4,1 cm

Opis: Cjelovito sačuvana lula oker boje. Na čašici lule nalazi se prikazan ljudski lik s brkovima i kapom. Kapa je ukrašena cik-cak linijama. Na dnu čašice su tri vezne rupe.

Nalazište: uvala Stonca

Tip: talijanski – Chioggia, drugi period

Datacija: 1750. – 1850.

Kat. 2

Dimenzije: U. P. Č. = 1,5 cm; U. P. T. = 0,6 cm; (N. S.) V. = 6,4 cm; (S.) D. = 4,7 cm

Opis: Djelomično sačuvana smeđa lula, naziru se obrisi bradatog ljudskog lica. Ljudski lik izveden je plitkim reljefom koji se sada jedva razabire. Na grebenu se nalazi peta. Kraj tuljca ukrašen je pravilnim plitkim linijama. Na dnu čašice su tri vezne rupe.

Nalazište: Vrt palače Radošević

Tip: talijanski – Chioggia, drugi period

Datacija: 1750. – 1850.

Kat. 3

Dimenzije: U. P. T. = 0,4 cm; (N. S.) V. = 3,8 cm; (S.) D. = 4,5 cm

Opis: Lula od crvene gline premazana crnom glazurom. Izrađena je na lončarskom kolu. Nedostaje druga polovica čašice zbog čega nije moguće izmjeriti unutarnji promjer čašice. Na dnu čašice su tri vezne rupe.

Nalazište: Nepoznato

Tip: talijanski – padske radionice

Datacija: 19. st.

Kat. 4

Dimenzije: U. P. Č. = 1,8 cm; U. P. T. = 0,7 cm; (N. S.) V. = 4,7 cm; (S.) D. = 4,9 cm

Opis: Lula od smeđe gline izrađena na lončarskom kolu. Čašica je bikonična i mala, a greben je ravan. Na dnu čašice su tri vezne rupe.

Nalazište: Kut

Tip: talijanski – padske radionice

Datacija: 18. st.

Kat. 5

Dimenzije: U. P. Č. = 2,3 cm; U. P. T. = 1,7 cm; (N. S.) V. = 4,3 cm; (S.) D. = 6,8 cm

Opis: Cjelovita lula narančaste boje. Tuljac ima presjek šesterokuta. Kraj tuljca ukrašen urezanim pravilnim linijama. Čašica u obliku tulipana. Na dnu čašice jedna vezna rupica. Greben naznačen utisnutom V-linijom. Na dnu čašice je jedna vezna rupa.

Nalazište: grad Vis

Tip: turski

Datacija: 18. ili 19. st. (s težištem na 18. st.)

Kat. 6

Dimenzije: (N. S.) V. = 2 cm; (S.) D. = 4,8 cm

Opis: Lula oker boje. Nedostaje tuljac i čašica. Greben naznačen V-linijom. Dno čašice urezanim linijama podijeljeno je u polja koja su ukrašena motivom palmete. Na dnu čašice je jedna vezna rupa.

Nalazište: nepoznato

Tip: turski

Datacija: 19. st

Kat. 7

Dimenzije: U. P. T. = 1,2 cm; (N. S.) V. = 2,8 cm; (S.) D. = 4,8 cm

Opis: Lula smeđe boje, nema sačuvanu čašicu. Kraj tuljca ukrašen plitkim urezanim linijama. Nedostaje čašica. Dno čašice podijeljeno je u polja plitko urezanim linijama. Polja su ukrašena motivom palmete. Iznad motiva palmete pojavljuju se vegetabilni motivi. Na dnu čašice je jedna vezna rupa.

Nalazište:

Tip: turski

Datacija: 19. st

Kat. 8

Dimenzije: U. P. Č. = 1,5 cm; (N. S.) V. = 3,3 cm; (S.) D. = 2,6 cm

Opis: Lula tamno smeđe boje. Nedostaje vrh čašice i tuljac. Čašica je ukrašena s dvije trake ispunjene kosim paralelnim urezanim linijama. Trake su razdijeljene urezanim linijama. Na dnu čašice je jedna vezna rupica.

Nalazište: Gradina u Visu

Tip: turski

Datacija: 18. – 19. st.

Kat. 9

Dimenzije: U. P. T. = 0,9 cm; (N. S.) V. = 1,7 cm; (S.) D. = 4,7 cm

Opis: Lula napravljena od narančaste gline, ima sivi presjek. Nedostaje joj čašica, ali je sačuvan greben osmerokutne čašice. Na tuljcu se nalaze dva pečata: ovalni s natpisom LEOPOLD / GROSS i drugi, kružni s prikazom sidra. Rub vrha tuljca ukrašen urezanim kosim paralelnim linijama. Na dnu čašice je jedna vezna rupa.

Nalazište: nepoznato

Tip: austrijsko-mađarski

Datacija: 18. ili početak 19. st.

Kat. 10

Dimenzije: U. P. T. = 1,4 cm; (N. S.) V. = 1,7 cm; (S.) D. = 5,3 cm

Opis: Lula napravljena od narančaste gline, ima sivi presjek. Nedostaje joj čašica. Na tuljcu se nalazi pečat s natpisom LORENZ / WINKLER. Obruč tuljca je neukrašen, a rub vrha tuljca ukrašen kosim linijama. Na dnu čašice je jedna vezna rupa.

Nalazište: Velo Selo

Tip: austrijsko-mađarski

Datacija: prva polovina 19. st.

Kat. 11

Dimenzije (N. S.) V. = 3 cm; (S.) D. = 2,6 cm

Opis: Lula napravljena u kalupu od fine gline crvenonarančaste boje, ima presjek iste boje. Nedostaje tuljac i čašica. Greben je u obliku lista ili školjke. Sačuvan dio dna osmerokutne čašice. Ima jednu veznu rupicu.

Nalazište: nepoznato

Tip: austrijsko-mađarski

Datacija: 18. ili 19. st.

Literatura

BEKIĆ LUKA, Uvod u problematiku glinenih lula na području Hrvatske, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, XXXII–XXXIII, (1999.), 249–279

BEKIĆ LUKA, Clay pipes from the waters of Veštar Harbour near Rovinj in Croatia, *Journal of the Académie Internationale de la Pipe*, 9 (2016.), 99–109

BEKIĆ LUKA, Duhanske lule iz nekadašnje vojarnje sv. Nikole u Zadru, u: *Sveti Nikola u Zadru. Arheološko iskopavanje u samostanskom sklopu sv. Nikola u Zadru 2014.-2016. 1. dio*, ur. L. Bekić, Zadar 2017, 137–149

BOSCOLO,GIORGIO, *La pipa chioggiotta e altre pipe interracotta*, Venecija, 2000.

COOPER WOOD ROBINSON REBECCA, Tobacco Pipes of Corinth and of the Athenian Agora, *Hesperia*, 54/2 (1985.), 149–203

Kat. 12

Dimenzije: U; (N. S.) V. = 3,8 cm; (S.) D. = 3,4 cm

Opis: Lula napravljena u kalupu od gline crvenonarančaste boje, ima sivi presjek. Nedostaje tuljac i veliki dio čašice. Greben je u obliku lista ili školjke. Sačuvan dio dna osmerokutne čašice. Ima jednu veznu rupicu.

Nalazište: nepoznato

Tip: austrijsko-mađarski

Datacija: 18. ili 19. st.

Kat. 13

Dimenzije: U. P. T. = 0,8 cm; (N. S.) V. = 2 cm;

Opis: Vrh tuljca s obručem ukrašenim gustim kosim linijama. Rub vrha tuljca ukrašen plitko urezanim linijama.

Nalazište: nepoznato

Tip: austrijsko-mađarski

Datacija: 18. ili 19. st.

DRPIĆ JERE, Glinene lule iz fundusa Arheološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 29 (2018.), 9–41

GAČIĆ DIVNA, *Lule iz muzejskih zbirki Srbije – The pipes from museum collections of Serbia*, (izvorni naslov: Лупе из музејских збирки Србије), Novi Sad, 2011.

GUSAR KARLA, Arheološki nalazi keramičkih lula za duhan iz zbirke Narodnog muzeja u Zadru, *Prilozi instituta za arheologiju*, 25 (2008.), 135–154

GUSAR KARLA, Keramičke lule iz podmorja otoka Šolte, *Histria Antiqua*, 16 (2008.) 271–280

GUSAR KARLA, Podmorski nalazi keramičkih lula iz Splita i Dubrovnika, *Jurišićev zbornik*, ur. L. Bekić, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 2009., 213–222

KOVAČIĆ LILJANA, *Lule iz zbirka dubrovačkih muzeja / Pipes from the collections of the Dubrovnik museums*, Dubrovački muzeji-Arheološki muzej, Dubrovnik, 2011.

LETE NEVEN, Nalaz glinenih lula u podmorju Splita (Rt Sustipan), Ronilac 2, Glasilo hrvatskog ronilačkog saveza (2002.), 113–121

LETE NEVEN, Glinene lule s nalazišta kod rta Sustipana u Splitu, Split, 2005.

MILOŠEVIĆ BRANKA, TOPIĆ NIKOLINA, Keramičke lule s lokaliteta Kula Gornji ugao u Dubrovniku, *Starohrvatska prosvjeta III*, 38 (2011.), 297–328

MILOŠEVIĆ BRANKA, TOPIĆ NIKOLINA, Nalazi keramičkih lula s lokaliteta Sv. Marija od Kaštela i Posat od Ploča u Dubrovniku, *Starohrvatska prosvjeta III*, 39 (2012.), 257–271

MILOŠEVIĆ BRANKA, TOPIĆ NIKOLINA, Turkish clay pipes from archaeological excavations in Dubrovnik, *Journal of the Académie Internationale de la Pipe*, 5 (2012.), 15–25

NAGY ZOLTAN, Transdanubian Pipe Manufacturers Associated with Selmecebanya, u: *The History of the Hungarian Pipemaker's Craft. Hungarian History through the Pipemaker's Art*, Budapest (2001.), 45–55

STIPKOVIĆ JERKO, Keramičke lule iz uvale Gradina, *Luško libro: godišnjak društva „Vela Luka“*, 11 (2003.), 29–36

TOPIĆ NIKOLINA, MILOŠEVIĆ BRANKA, Arheološko istraživanje ispod mosta od Pila u Dubrovniku, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 56/1 (2018.), 1–42

ZEJLINHODŽIĆ ELVIN, Lule iz Novovjekovne zbirke Arheološkog muzeja Istre, *Histria archaeologica*, 43 (2012.), 163–191

Elektronički izvori

KOVAČIĆ, LILJANA, Predstavljamo lule iz fundusa Dubrovačkih muzeja, <https://www.dumus.hr/files/file/novosti/LULE-IZ-FUNDUSA-DUBROVACKIH-MUZEJA.pdf> (10. 4. 2024.)

Summary

Ivo Čevič

CLAY TOBACCO PIPES IN THE ISSA COLLECTION OF THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN SPLIT

This paper examines thirteen clay pipes belonging to the Issa Collection of the Archaeological Museum in Split. The location of discovery is known for only five pipes. The location of discovery of four pipes is somewhat certain, and one of them was found during a field survey. The other pipes were donated to the Museum by Mrs Anka Markulin. All the pipes were found on the island of Vis. The pipes are eastern Mediterranean, of Italian, Turkish and Austro-Hungarian origin. Two pipes belong to the second period of Chioggia pipes, each with a depiction of a human figure. Two pipes were made on potter's wheels and come from workshops in Padua. Four examples come from workshops in the Ottoman Empire and date from the 18th or 19th century. The majority of pipes are

from Austro-Hungarian workshops. The pipes with the LEOPOLD / GROSS and LORENZ / WINKLER stamps stand out. Lorenz Winkler had a workshop of quality pipes somewhere in the Vas County in western Hungary, and his pipes are extremely rare, since the workshop was active for a very short time, only in the first half of the 19th century. Only one other copy with this stamp has been found (and published) in the territory of the Republic of Croatia. The type of one pipe could not be determined. All the pipes were made in the 18th and 19th centuries.

KEYWORDS: clay pipes, Vis, Italian pipe, Turkish pipe, Austro-Hungarian pipe, early modern period

